

KODÁCSI LÁSZLÓNÉ

Nyíregyháza

Gondolatok az orosz írás, helyesírás tanításáról 4. osztályban

Vihar Judit–Soltész Judit–Héjjas Endre: Első orosz könyvem című 4. osztályos tankönyve mind formai (munkatankönyv), mind tartalmi szempontból újszerű.

A tartalmi újszerűség kedvező hatását az írás, helyesírás tanításának szempontjából a következőkben látom: Az első részben (SZKSZ) a tanulók életkorának, érdeklődési körének megfelelő szókinccs könnyen beszédélményhez juttatja a tanulókat. A szóképek megjelenése az olvasást segíti, illetve készíti elő. Az olvasási szakaszban megjelenő írott betűalakok és írott szóképek az írás időszakában hatnak pozitívan.

Az írástanítással kapcsolatosan figyelemre méltók Vigotszkijnak a szóbeli és az írott beszéd különbségére tett megállapításai: „...Az írott beszéd nem a szóbeli beszéd egyszerű fordítása írásjelekre, ... Az írott beszéd magasfokú absztrakciót kíván...”¹

A 4. osztályos tankönyv szerkezeti felépítése, feladatrendszere jó lehetőséget biztosít a különbség tudatosítására, valamint arra is, hogy a nyelvi érintkezés alapformáit nem szabad és nem is lehet élesen elkülöníteni egymástól.

Az általános iskolai nevelés és oktatás terve az írásra vonatkozó követelményeket így fogalmazza meg: „Tudjon feldolgozott nyomtatott szöveget írott betűkkel lemásolni. Tudjon emlékezetből leírni 3–4 szót.”² Ahhoz, hogy ezeket a követelményeket eredményesen teljesíthessék tanulóink, ugyanakkor az írott és szóbeli beszéd különbségeire is rámutassunk, s az írást mint a nyelvtanulás egyik eszközeit helyesen sajátítsák el, figyelemmel kell kísérni azokat a csomópontokat, amelyek tanulóinknál a kiejtés, olvasás, valamint az orosz nyelvi grafémákkal való ismerkedésben, az írástechnika kialakításában, a helyesírás alapozásában szerepet játszanak.

A tanulók az írás megkezdéséig olyan lényeges fonetikai ismeretekre tesznek szert, amelyekre építeni lehet és kell is, az írás, helyesírás időszakában. Megismerik az orosz nyelv hangrendszerét, az anyanyelv és az orosz nyelv hangrendszere közötti alapvető különbségeket.

Az olvasási szakaszban kerül sor a hangokat jelölő nyomtatott betűk megismerésére, a hang és a betű közötti különbség tudatosítására, a hangok jellemzőinek vizsgálatára. A mássalhangzók esetében annak megértésére és gyakoroltatására, hogy a kemény–lágy mássalhangzókat azonos betűk jelölik. A mássalhangzókat jelölő írott grafémák tanítása során tanácsos olyan írott szóképeket felhasználni, amelyekben ezt a sajátosságot újra „felfedezhetik” a tanulók.

1. Vigotszkij L. Sz.: Gondolkodás és beszéd. Akadémia Kiadó, Budapest, 1967.

2. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Budapest, 1978.

A magánhangzók esetében tisztázódik, hogy minden magánhangzó fonéma jelölésére két-két betű van, helyesen rögződik szerepük a kiejtésben és írásban (lágyság jelölése, vagy két hangot jelölünk vele).

Kedvező hatásként jelentkezik majd az írás szakaszában, ha kezdettől fogva a betűk *jel* mivoltát hangsúlyozzuk. Kisebb hatással jelentkezik a negatív interferencia a két nyelvben azonos vonalvezetésű, de más hangot jelölő betűi esetében. A hangrendszer ilyen mélységű vizsgálata szükséges, mert a tanulók helyes kiejtését, helyesírásuk megfelelő alapozását szolgálja.

A hangrendszer vizsgálata során érvényre jut a tantervben megfogalmazott módszertani alapelv is, mely szerint: „Az orosz nyelvoktatást az orosz nyelvnek és a magyar nyelvnek az egybevetése alapján kell végeznünk úgy, hogy nagyobb gondot fordítsunk az ellentétekre, a nehézségeket okozó jelenségek gyakorlására, a kontrasztivitás elve alapján.”³

Bár a tanulók anyanyelvi ismereteinek hiánya miatt a kontrasztív összevetés is korlátozott, de pl. a kemény-lágyság mássalhangzó párok tudatosításánál megkönnyíti a megértést a magyar hangrendszerben is meglévő három mássalhangzó párra (n – ny; t – ty; d – gy) való utalás lehetősége. Itt bizonyos fokig érvényre jut a komparatív nyelvvizsgálat is.

Az írás szakaszát megelőzve kerül sor a változó szóhangsúly fogalmának megértésére is, s ezzel összefüggésben a magánhangzók redukált formáinak imitatív módon történő elsajátítására. A hangsúly fogalma egyértelművé válik a tanulók tudatában a tankönyv betűszedése nyomán, – az írás során ezt aláhúzással jelöljük. Ez kizárja azt a tévedést, hogy a tanulók a hangsúlyt ékezetnek fogják fel, mint ez korábban előfordult. A magánhangzók redukciója viszont helyesírási problémaként jelentkezhet, ha nem történik meg ezen sajátosságnak a tanulók életkorát és ismereteit figyelembe vevő szintű magyarázata.

A két előjárószó (в, на), amellyel ebben az osztályban találkozunk a tanulók, szintén fonetikai problémaként jelentkezik. Különös gyakorlást igényel a „в, előjárószó különböző fonetikai helyzetekben való ejtése, (pl.: в городе, в магазине, в школе, в классе, в лесу) valamint a „в” és „на” előjáróknak a szavaktól való különírása.

Az olvasási szakaszban tanulóink a nyomtatott betűk mellett találkoznak az írott betűalakokkal, ill. több ismert lexikai egység írott képével is.

Az írástanítás a fent említett sajátosságok miatt újszerű eljárást kíván a tanártól. A betűtanítás módszertani szempontból leegyszerűsödik, s több idő marad a kiejtés, helyesírás, olvasás gyakorlására az írástanítás szakaszában is. Az a szabály, mely szerint az új betű bemutatására szánt szó csak egy ismeretlen betűt tartalmazhat, kisebb jelentőséget kap. Ugyanis ha a nyelvoktatást a módszertani alapelv szellemében végezzük, kezdettől fogva megvalósítjuk a két nyelv egybevetését, az anyanyelvi ismereteket az írástanítás során is mint segítő tényezőként aknázzuk ki, akkor nem okoz különösebb nehézséget tanulóinknak olyan szavak leírása sem, amely még nem elemzett, de anyanyelvi tanulmányaiból ismert vonalvezetésű betűt is tartalmaz (Pl.: торг парк, папа, шапка), hiszen az olvasás szakaszában a betűket jelként kezeltük, és megtanulta, hogy pl. az p – betűt az oroszban más hang jelölésére használjuk mint a magyarban, vagyis az p – az p – p’ hangjele.

A következőkben azt szeretném bemutatni, hogyan szerveztem meg az első betűcsoport Э э, Т т, О о, К к, írásának tanítását 4. osztályban.

3. I. m. 492. o. (Módszertani alapelvek, 5. pont.)

Tapasztalataim szerint az írástanítás ilyen módon történő megvalósítása biztosítja, hogy tanulóink beszédkészségének fejlesztése az írástanítás szakaszában sem szorul háttérbe, a kiejtés – olvasás – írás – helyesírás tanítása komplex módon valósítható meg.

TANÍTÁSI VÁZLAT

Témakör: Írjunk! 7. урок :

A tanítási óra anyaga: Az orosz Ээ, Тт, Оо, Кк, kis- és nagybetűk írása.

Nevelési cél: Az orosz írásmód elsajátításának haszna. Az esztétikai érzék fejlesztése.

Oktatási cél: Az orosz abc Ээ, Тт, Оо, Кк, betűi írásának megtanítása, a betűk kapcsolása.

Képzési cél: A nyelvi ismeretek bővítése az írástanulással. Kiejtés, helyesírás, olvasási ismeretek alapozása.

Didaktikai feladat: – új ismeretszerzés – alkalmazó ellenőrzés.

Módszer: bemutatás, megfigyeltetés, összehasonlítás, gyakorlás.

Szemléltetés: applikációs kép, betűkártya, szókérdő, táblai vázlat, szituáció.

A tanítási óra menete

I. Szervezési feladatok:

1. Az orosz nyelvi légkör megteremtése:

(Verssel és mondóképpel, a beszéd és a mozgás összekapcsolásával.)

a) Лево́й, право́й!
Лево́й, право́й!
На пара́д
идёт отря́д.
На пара́д
Идёт отря́д. (А. Барто)

(A versiket mondva foglalják el a helyüket.)

b) Imitálják az alvást. А Доброе утро, ребята!
elhangságára „felébrednek”.

Ра́но у́тром я встаю
Я сам(а) посте́ль стелю,
Руки мою, мою мою,
Умыва́ться я люблю.

(A verset közösen mondják, tartalmát megjelenítik.)

II. Alkalmazó ellenőrzés:

a) (Globális olvasás és beszédkészség fejlesztése.)

Доброе утро, ребята! II. c. olvasmány kórus és staféta olvasása.

b) A szövegértés ellenőrzése:

A tanulók személyek nevét tartalmazó szókérdőt kapnak, Зоя, Рита, Вова stb.

Ei kell olvasniuk a szókérdőt, és mondatot alkotni a „Кто что ест, и пьёт?” kérdésre.

Pl.: Зоя ест кашу, и пьёт чай.

c) Szituációs játék:

1. (Egy tanuló kérdez, a csoport tagjai válaszolnak.)

— Ты кто?	— Я никто.
— Ты где?	— Я нигде.
— Ты откуда?	— Нигдекуда.
— Ты куда?	— Никуда.
— Ты мне враг?	— Никогда.

(A mondóka tréfás tartalma jól ráhangolja a tanulókat a következő feladatra, amelyben már érvényesült a kreativitás is.)

2. A szituációt maguk teremtették. Állnak a buszmegállóban iskolatáskával a kezükben. Jobbra-balra tekintgetnek, míg az egyik tanuló elindítja a beszélgetést:

- Не идет автобус.
- Не идет. (szünet, toporognak.)
- Кто ты?
- Меня зовут Елизавета Лаллаи, но дома меня зовут не Елизавета, а Лизочка.
- А ты?
- Я Степан Хайзер.
- Дома тебя зовут Степан?
- Нет. Дома я Стёпа.
- Лизочка, где ты живёшь?
- Я живу на улице Кошут, в доме №3.
- Я тоже там живу.
- Подъезд?
- №1.
- Я живу в подъезде №4.
- Но, здесь автобус №5. Ну, пока Лизочка!

(A szituáció megteremtéséhez, a beszélgetéshez, a **Кто ты?** c. olvasmány szolgál alapul.)

III. Az új anyag feldolgozása:

1. Előkészítés:

(Régi ismerősökkel találkozunk ma újra.)

A táblára felkerül az OTTO TOTO kép.

A tanulók rövid kis beszélgetést folytatnak tanári irányítással, kérdéseik és válaszaik alapján a kép mellett megjelenik a következő szöveg nyomtatott és írott betűkkel:

Кто это?

Кто это?

Это Отто Тото.

Это Отто Тото.

Это кот.

Это кот.

Кот в комнате.

Кот в комнате.

(A nyomtatott és írott szöveget elolvassák.)

2. Célkitűzés: Az orosz abc minden nyomtatott betűjét ismerjük már, ma megismerjük négy betű írott alakját.

3. Az Э э betű írásának megtanítása:

(A betűk írásának megtanítása három fázisban történt).

- a) a hang és betű kapcsolatának újra felidézése, tudatosítása,
- b) a bemutatás mozzanata,
- c) rögzítés.

a) Olvassuk el a szót! – ЭТО

- Milyen hangokat hallunk a szóban?
- Milyen hangot jelöl az előző betű?
- Mit állapítottunk meg az э hangról?
- Gyűjtsünk még olyan szavakat, amelyekben ezzel a betűvel jelöltük az э hangot!
- Helyezzük a táblára az э hangot jelölő nyomtatott betűket!
- Mi a betű abc-s neve?

b) Az írott alakok bemutatása.

Э э

c) - Keressük meg és jelöljük az írott szövegben a nagy - és kis э betűket!

(A tanulók korongot helyeznek a táblán a betűk alá.)

A betűk írása a tankönyvbe.

A Т т betű írása

a) - Milyen hangot jelöl a КТО szóban a második betű?

- Mit állapítottunk meg a [т] hangról?
- Hogyan ejtjük az ЭТО szóban?
- Mondjatok példát a szövegből, amikor a lágyan hangzik! pl. в комате.
- A nyomtatott betűk elhelyezése a táblákon. Annak tudatosítása, hogy a betűk a [т—т'] hangot jelölik.

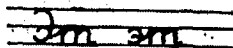
b) Az írott alakok bemutatása.

Т т

c) Az írott szövegben megkeresik és megjelölik a keményen, ill. lágyan ejtett (т)-ot jelölő írott betűket.

A betűk írása a tankönyvbe.

A betűkapcsolás bemutatása, gyakoroltatása.

Az О о és К к betűk írásának menete az ismertetett két betűhöz hasonlóan történt.

A négy betű ismeretének birtokában szóírás is volt, a szóalkotást a tanulók végezték.

IV. Összefoglalás

(A tábláról levettük a nyomtatott betűvel írott mondatokat, és a tanulók globálisan olvasták az írott szöveget. Nem okozott nehézséget a в комате szó olvasása, amely még tudatosított írott betűket is tartalmazott.)

V. A házi feladat kijelölése. Tankönyv, 119. o. írott szöveg másolása.

VI. A tanulók munkájának értékelése.

Э э   Э э   Кто это?   Кто это?

Т т   Т т   ЭтоOTTO TOTO.

О о   О о   ЭтоОOTTO KOTTO.

К к   К к   ЭтоКОТ.

Эт эт   ЭтоКОТ.

Кот кот

ОТ от   КОТ в КОМНАТЕ.

ЭтоОOTTO KOTTO

Кот кот   КОТ в КОМНАТЕ.

Ок ок

КОТ, КОТ

Összegzés:

A célrendszer eredményes megvalósítását jól segítette a tankönyv olvasási szakaszának tanulást motiváló felépítése az írott betűk és szövegek megjelentetésével. A gyermek- és beszédközpontúság az írás tanításának szakaszában is érvényre jut, hiszen az új ismeretszerzés folyamatának a gyermekek aktív részesei, a folyamat minden mozzanata előzetes ismereteikre épül, a pedagógus tervező, szervező, irányító szerepe a mozzanatok sorrendjének meghatározásában érvényesül.

MÁGORINÉ HUHN ÁGNES
Szeged

Néhány általános iskolai feladat számítógépes megoldásáról

Napjainkban a számítástechnika korábban érdekes és hasznos feladat lehet az általános iskolai feladatok számítástechnikai szempontból való elemzése, illetve feldolgozása. Sok feladat számítógéppel való megoldásánál ugyanazt az utat követ-